

Силабус курсу:

КУЛЬТУРА ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Ступінь вищої освіти:	бакалавр
Спеціальність:	014.01 Середня освіта (українська мова і література)
Рік підготовки:	3-й
Семестр викладання:	5-й
Кількість кредитів ЄКТС:	5
Мова(-и) викладання:	українська
Вид семестрового контролю	залік

Автор курсу та лектор:

Карловас Олена Адасівна (лектор)

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по батькові
старший викладач кафедри української філології та журналістики

посада

karl18@snu.edu.ua

Viber за номером

+38-095-825-58-49

телефону

за розкладом

електронна адреса

телефон

месенджер

консультації

Викладач практичних занять:*

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по батькові

Карловас Олена Адасівна

посада старший викладач кафедри української філології та журналістики

електронна адреса

телефон

месенджер

консультації

* – 1) дані підрозділи вносяться до силабусу в разі, якщо практичні та (або) лабораторні заняття проводить інший викладач, котрий не є автором курсу та лектором; 2) припустимо змінювати назву підрозділу на «**Викладач лабораторних та практичних занять:**», якщо лабораторні та практичні заняття проводить один викладач, котрий не є автором курсу та лектором.

Анотація навчального курсу

Цілі вивчення курсу:

Дисципліна “Культура фахового мовлення вчителя” покликана сформувати культуру усного та писемного фахового мовлення відповідно до орфографічних та пунктуаційних норм сучасної української літературної мови; поглибити теоретичні знання, удосконалити уміння навички вживання української мови у своїй практичній діяльності; не допускати поширеної російсько-української інтерференції на всіх мовних зрізах; послуговуватись вербальним і невербальним етикетом як засобом власної реалізації і засобом творення висококультурного суспільства; сприймати спілкування як креативно-естетичну категорію.

Результати навчання:

Знати: основні функції й закони розвитку мови як суспільного явища, різнорівневу (системну) організацію української мови та її норми, закономірності функціонування мовних засобів у різних видах мовлення; особливості використання мовних одиниць у певному контексті; правила вживання орфограм та пунктограм; техніку вільного літературного мовлення;

Вміти: самовдосконалювати культуру усного та писемного фахового спілкування із залученням лексикографічних джерел; здійснювати самоперевірку письмових робіт, різних за стильовою диференціацією; редагувати тексти різних стилів української літературної мови; дотримуватись культури поведінки й мовленнєвого спілкування; розпізнавати, називати й визначати лінгвістичні поняття; оперувати лінгвістичними фактами з фонетики, морфології, лексикології, синтаксису й стилістики; дотримуватись етики професійного мовлення вчителя; використовувати навички роботи з комп'ютером та знання й уміння в галузі сучасних інформаційних технологій для виконання практичних завдань з української мови.

Передумови до початку вивчення:

Базові знання, отримані при вивченні дисциплін “Сучасна українська літературна мова (фонетика та фонологія)”, “Вступ до мовознавства”, “Теоретична граматика”, “Орфографічний та пунктуаційний практикум”.

Мета курсу (набуті компетентності)

Унаслідок вивчення даного навчального курсу здобувач вищої освіти набуде таких компетентностей, як:

1. Здатність дотримуватись літературних норм вимови, наголошення, слововживання, побудови словосполучень, речень, текстів, нормативність усного й писемного мовлення, що полягає в його правильності, точності, ясності, чистоті, логічності, доречності, виразності, а також у різноманітності граматичних конструкцій, багатстві словника, дотриманні в писемному мовленні орфографічних і пунктуаційних норм.

2. Здатність вільно спілкуватись українською мовою, адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну та мовленнєву компетенції в процесі фахової й міжособистісної комунікації.
3. Здатність вживати експресивно-стилістичні засоби мови, які роблять мовлення багатим, виразним і мають комунікативну доцільність.
4. Здатність орієнтуватися в сучасних напрямках розвитку української мови як науки.

Структура курсу

№	Тема	Години (Л/ЛБ/П З)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
1.	Культура мовлення як складова загальної культури людини. Культура мовлення вчителя як складова його професійної майстерності	денна 2/0/0 заочна 0,5/0/0	Культура мови й культура мовлення. Розвиток учення про мовну культуру в різних лінгвістичних школах. Найважливіші ознаки нормативного мовлення. Мовний стиль учителя. Культуромовна особистість учителя. Мовний, мовленнєвий і комунікативний етикет у фаховому спілкуванні	Участь в обговоренні. Конспект-схема. Короткий словник термінів культури мови
2.	Мова і мовлення. Поняття про білінгвізм. Мовна інтерференція та її джерела. Комунікативні якості мовлення вчителя	денна 2/0/0 заочна 0,5/0/0	Суржик як інтерферована українська мова в умовах білінгвізму. Причини мовленнєвих труднощів білінгвів. Критерії правильності. Причини порушення правильності мови, шляхи їх усунення. Екстра- й інтралінгвістичні фактори досягнення точності мови. Основи формування логічності. Чистота мови як ознака культури мови, її зв'язок з правильністю. Лексичне, семантичне, граматичне й інтонаційне багатство. Виразність вимовна і текстуальна. Умови досягнення виразності: самостійність мислення, власне ставлення до повідомлюваного, знання мовних норм, виражальних можливостей мови. Доречність стильова, контекстуальна, ситуативна	Презентація «Типи інтерферем на різних мовних рівнях». Конспект-схема
3.	Мовна норма як лінгвістична категорія. Варіантність і	денна 2/0/4	Співвідношення понять «система мови» – «норма мови» – «літературна норма». Норма й узус. Типи варіантів норми:	Реферат. Практичні вправи. Робота зі

№	Тема	Години (Л/ЛБ/П З)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
	стабільність мовних норм. Орфоепічні норми фахової мови. Сучасні тенденції української орфоепії. Акцентна норма та її варіації	заочна 0,5/0/0,5	хронологічні, регіональні, стилістичні, контактні. Типологія мовних норм. Орфоепія і культура усного мовлення вчителя. Норми вимови голосних фонем української мови. Фонетико-орфоепічний суржик у системі голосних. Норми вимови приголосних фонем української мови. Помилки білінгвів у вимові приголосних. Вимова звукосполучень. Вплив асиміляції і спрощення приголосних на вимову звукосполучень. Особливості вимови слів чужомовного походження. Закономірності наголошування різних частин мови. Подвійний наголос у словах. Семантико-граматична диференціація лексем за допомогою наголосу. Складні випадки наголошення слів. Акцентуаційний суржик. Порушення акцентуаційних норм під впливом діалектного середовища, за аналогією до генетично подібних утворень, що мають певний тип наголосу	словниками
4.	Культура писемної мови. Орфографічно-пунктуаційні норми фахової мови	денна 2/0/6 заочна 0,5/0/0,5	Нова редакція українського правопису. Вживання м'якого знака та апострофа. Спрощення, подвоєння та подовження приголосних. Чергування голосних і приголосних звуків; евфонічні чергування <u>у-в-уві, і-й, від-віді-од, з-зі -із, під-піді, над-наді, б-би, ж-же</u> тощо. Вживання великої букви. Правопис складних слів. Написання слів чужомовного походження. Правила переносу слів з рядка в рядок, технічний перенос. Загальноприйняті скорочення; графічні скорочення звань і посад, назв місяців, днів тижня, років. Прості і складні речення. Розділові знаки в простому неускладненому, ускладненому та складному	Презентація «Зміни в українському правописі». Зразки текстів для редагування. Диктант

№	Тема	Години (Л/ЛБ/П З)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			реченнях. Розділові знаки в реченнях з прямою мовою, діалогами та цитатами. Способи заміни прямої мови непрямою	
5.	Лексико-фразеологічні норми фахової мови	денна 2/0/6 заочна 0/0/1	Закони сполучуваності слів (предметно-логічні, граматичні, лексичні). Синоніми і культура мови. Використання синонімічного багатства української мови. Міжмовні синоніми і проблема двозначного тлумачення контексту. Лексичне значення питомих і чужомовних слів. Специфіка вживання чужомовної лексики. Стилійно маркована лексика (історизми, неологізми, терміни, просторічна лексика, жаргонізми). Фахова термінологія. Стійкі словосполучення і кліше. Фразеологічно зумовлена сполучуваність слів. Фразеологічні антоніми та синоніми. Мовна надмірність: тавтологія, плеоназм і культура мови. Мовна недостатність. Лексичні, семантичні й фразеологічні кальки. Причини порушень лексичних норм	Робота зі словниками синонімів, паронімів, омонімів. Практичні вправи. Текстологічні завдання
6.	Морфологічні норми фахової мови. Сучасні тенденції морфологічних норм	денна 2/0/6 заочна 0/0/1	Уживання фемінітивів. Норми вживання родових форм іменників, що не збігаються за родовою ознакою в українській і російській мовах. Іменники II відміни чоловічого роду в родовому та давальному відмінках. Визначення роду незмінюваних іменників. Норми творення та наголошування аббревіатур. Географічні назви: правопис, відмінювання, узгодження з номенклатурними словами. Ступені порівняння прикметників. Труднощі в словозміні прикметника. Правопис прикметникових суфіксів. Відмінювання займенників. Норми вживання та відмінювання числівників.	Конспекти наукових статей. Практичні вправи. Робота з таблицями. Бліц-контроль

№	Тема	Години (Л/ЛБ/П З)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			<p>Поєднання числівників з іменниками. Нормативне наголошування числівників при словозміні. Вживання числівників на позначення дат. Лексичні засоби позначення часу. Використання особових форм дійсного і наказового способів. Специфіка вживання форм майбутнього часу. Норми вживання активних дієприкметників.. Українські відповідники до активних дієприкметників теперішнього часу російської мови. Уживання дієприслівників. Граматичний суржик. Причини порушення морфологічних норм</p>	
7.	Синтаксичні норми фахової мови	денна 2/0/6 заочна 0/0/1	<p>Сучасні тенденції синтаксичних норм. Порядок слів у реченні. Узгодження підмета і присудка. Складні випадки керування; помилки у формі залежного слова. Словосполучення, що розрізняються формою залежного слова в українській і російській мовах. Безеквівалентні словосполучення. Норми вживання прийменників у словосполученнях, особливості вживання прийменника по. Специфіка прийменникового керування в українській мові. Особливості використання єднальних сполучників і, й, та. Уживання підрядних сполучників у складнопідрядних реченнях з підрядними з'ясувальними, причини, наслідку та ін. Речення з дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами. Особливості побудови складних речень. Пряма і непряма мова, синоніміка різних способів її передавання. Причини порушення синтаксичних норм.</p>	<p>Конспекти наукових статей. Ілюстративний матеріал. Диктант. Тести</p> <p>Практичні вправи. Робота зі словниками</p>

Рекомендована література

Базова:

1. Баби́ч Н. Практична стилістика і культура української мови : навч. посібн. Л., 2003.
2. Мацько Л. І. Культура української фахової мови / Л.І. Мацько, Л.В. Кравець. К. : ВЦ "Академія", 2007. 360 с.
3. Гриценко Т.Б. Українська мова та культура мовлення : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2003.
4. Кисіль Г. Г., Кучинський М. В. Культура сучасної української літературної мови : навчальний посібник. К. : Міленіум, 2005. 278 с.
5. Кравцова І. А. Основи культури і техніки мовлення: навчальний посібник / І. А. Кравцова, Л. Р. Шпачук. Кривий Ріг: КПП ДВНЗ «КНУ», 2013. 294 с.
6. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення: навч. посіб. К. : «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. 184 с.
7. Культура мовлення вчителя-словесника / Укл. О. М. Горошкіна. Луганськ : Навчальна книга, 2007. 111 с.
8. Сербенська О. Культура усного мовлення: Практикум : Навчальний посібник. К. : Центр навч. літератури, 2004. 216 с.

Допоміжна:

1. Андрієнко Н. В. Суржик та культура мовлення. *Педагогічна майстерня*. 2016. № 1. С. 43-47.
2. Береза Т. А. Мова – не калька : словник української мови : {20 000 найбільш проблем. Слів та висловів} / Т. Береза, І. Зубрицька, Ю. Зелений. Львів : Апріорі, 2015. 662 с.
3. Герман В., Громова Н. Культура української мови: навчальний посібник для студентів філологічних (гуманітарних) факультетів вищих навчальних закладів. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. 376 с.
4. Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис : навч.-метод. посіб. Суми : Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 250 с.
5. Гринишак І. О. Культура мовлення вчителя і сучасність: хто кого? *Педагогічна майстерня*. 2012. № 1. С. 16-19.
6. Дорошенко С. І. Культура усного мовлення: граматичний і синтаксичний аспекти. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2010. № 7. С. 3-8.
7. Довідник з культури мови / за ред. С. Я. Єрмоленко та ін. Київ : Вища школа, 2005. 399 с.
8. Івко О. Основи комунікативно-мовної культури. *Українська мова та література*. Сер. Шкільний світ. 2012. № 7(квіт.). С. 4-12.
9. Калюжна Т. Г. Культура педагогічного мовлення : Методичні рекомендації. Київ, 2011. 51 с.
10. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне “я”. К., 2001.
11. Клименко М. Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
12. Голуб Н. Типологія жанрів педагогічного мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2008. № 3. С. 48–52.
13. Городенська К. Підвищуємо культуру фахового мовлення. *Українська мова*. 2004. № 2. С. 92–97.
14. Німчук В. Проблеми українського правопису XX – початку XXI ст. Київ, 2002. 113 с.
15. Цимбалюк, В. І. Мова як генетичний код народу : навчальний посібник для факультативних занять. Тернопіль : Мандрівець, 2009. 173 с.
16. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко. К. : Довіра, 2000. 169 с.
17. Панькова Н. Професійно-педагогічна культура вчителя: заняття-лекція. *Українська мова та література*. 2016. № 1/2(січ.). С. 42-50.

18. Пентиліюк М.І., Гайдаєнко І.В. Евфонічність української мови. *Рідні джерела / Освітній науково-методичний журнал*. К., 2003. № 2. С. 23–25.
19. Пентиліюк М.І. Культура мовлення і стилістика. Харків : Ранок, 2016. Ч.І. 100 с.
20. Пентиліюк М.І. Культура мовлення і стилістика. Харків : Ранок, 2016. Ч.2. 100 с.
21. Пономарів О. Д. Культура слова : мовностилістичні поради. К. : Либідь, 2002. 340 с.
22. Масенко, Л. Т. Суржик: між мовою і язиком. К. : Києво-Могилянська академія, 2011. 135 с.
23. Коновець О.Ф. Українська наука як феномен культури : Нариси історії від найдавніших часів до першої третини ХХ ст. К., 2000. 276 с.
24. Стахів М. Український комунікативний етикет: Навч.-метод. посіб. К. : Знання, 2008. 245 с.
25. Семеренко Г. Мовна норма як основний критерій культури мовлення. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2013. № 7/8. С. 17-19.
26. Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Педагогічна думка, 2007. 278 с.
27. Семенов О. М. Мовна культура – невід’ємна складова педагогічної майстерності. Діагностика і розвиток педагогічної майстерності у професійних навчальних закладах : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Педагогічна думка, 2007. С. 151-180.
28. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ ст. Тернопіль : Астон, 2002. 352 с.
29. Українська лінгвостилістика та культура мови на межі століть: полілог поколінь / С. Єрмоленко та інші. *Українська мова*. 2016. № 4. С. 24-40.
30. Юрченко А. С. Мовленнєва культура викладача. *Все для вчителя*. 2014. № 10. С. 143-145.

Інформаційні ресурси:

1. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія : підручник. Київ : Либідь, 1993. 336 с. URL : <http://uareferats.com/index.php/book/details/232>
2. Електронні підручники з сучасної української літературної мови. URL : <http://www.mova.info/pidruchn.aspx>
3. Волкова Н. П. Культура мови і культура мовлення вчителя: Професійно-педагогічна комунікація : навч. посібник. Київ, 2006.С. 126–148. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/412009.pdf
4. Рижко О.М. Практична стилістика : навчальний посібник. Київ: НАУ, 2010.320 с. URL : <https://docplayer.net/64626630-O-m-rizhko-praktichna-stilistika.html>
5. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / За ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги - XXI, 2006. 496 с. URL : <http://posek.km.ua/biblioteka>

Оцінювання курсу

За повністю виконані завдання студент може отримати визначену кількість балів:

Інструменти і завдання	Кількість балів
Участь в обговоренні. Конспект наукової статті	7/3
Практичні вправи. Тести.	20/10
Презентація. Реферат	15/15
Бліц-контроль. Диктант	10/10
Залік (тест)	10
Разом	100

Шкала оцінювання студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS
90 – 100	A
82-89	B
74-81	C
64-73	D
60-63	E
35-59	FX
0-34	F

Політика курсу

Плагіат та академічна доброчесність:

Під час виконання практичних завдань здобувач вищої освіти має дотримуватись політики академічної доброчесності. Запозичення мають бути оформлені відповідними посиланнями. Списування є забороненим. Результати навчання здобувачів вищої освіти оцінюються викладачем об'єктивно. Здобувачі вищої освіти самостійно виконують навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей).

Завдання і заняття:

Усі завдання, передбачені програмою курсу, мають бути виконані своєчасно й оцінені в спосіб, зазначений вище. Аудиторні заняття мають відвідуватись регулярно. Пропущені заняття (з будь-яких причин) мають бути відпрацьовані з отриманням відповідної оцінки не пізніше останнього тижня поточного семестру. Через поважну причину (хвороба, академічна мобільність тощо) терміни відпрацювання можуть бути збільшені за письмовим дозволом декана.

Поведінка в аудиторії:

На заняття здобувачі вищої освіти приходять до аудиторії відповідно до розкладу, не запізнюючись.

Під час занять здобувачі вищої освіти:

- не залишають аудиторію без дозволу викладача;
- коректно поводяться між собою;
- вільно висловлюють свої погляди;
- не заважають викладачеві проводити заняття.

Під час контролю знань здобувачі вищої освіти:

- не послуговуються зовнішніми джерелами інформації,

які заборонено використовувати під час виконання роботи);

- не можуть розмовляти з іншими здобувачами вищої освіти та порушувати режим тиші в аудиторії;
- мають право на отримання від викладача роз'яснень про причини отримання низької/незадовільної оцінки.